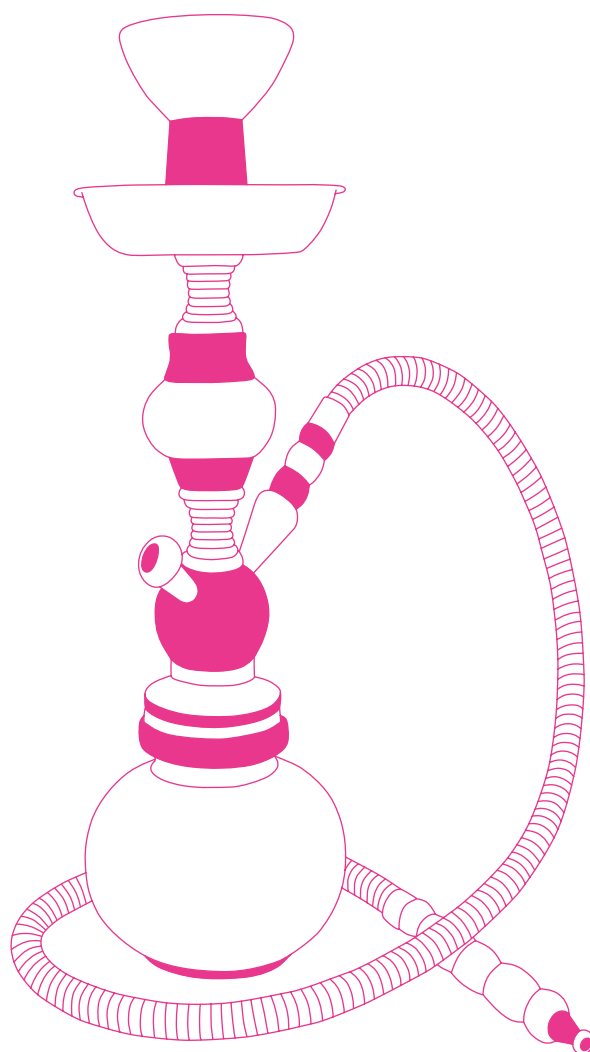

TUBAKKAS

Sisukord	
I osa. Sissejuhatus	3
II osa. Huvi loomine	4
Vestlusmäng "Aheljutlemine"	4
Telefonimäng "Assotsiatsioonid"	6
Sõnaseletusmäng "Tubaka-alias"	8
III osa. Süvenemine	14
Pildimäng "Rohelise kulla needus"	16
Foorumteater "Tubakalapsed"	20
Kampaaniasimulatsioon "Kaardistades tubakat"	24
Juhtumianalüüs "Uurivajakirjanikud"	26
IV osa. Tegutse	28
V osa. Lisainformatsioon	30

I OSA

Sissejuhatus

Suitsetamine on kahjulik nii suitsetaja enda kui teda ümbritsevate inimeste tervisele. Tubakas tapab igal aastal ligi 6 miljonit inimest, neist enam kui 600 000 on passiivsed suitsetajad. Tervis aga ei ole ainus tubakaga seotud negatiivne asjaolu.

Tubaka kasvatamine, töötlemine, tubakatoode tootmine, transport, reklaam ning müük toovad sisse miljardeid dollareid, eurosid või mis tahes muud valuutat. See on ülemaailmne äri, millega on seotud mitmed huvirühmad – põllutööstusest teisel pool maailma suurte rahvusvaheliste korporatsioonide ja passiivsete suitsetajateni välja. See on äri, mis toob kaasa palju kahju nii inimeste suhtes, kes sellega otseselt seotud on, kui inimkonna suhtes tervikuna.

Tubakas ja keskkond

Paljudes tubakakasvatamaades on tõestatud tubakakasvatamise kahjulikkus keskkonnale. Põhiliselt räägitakse metsade langetamisest seoses põllumajandusmaa suurendamisega tubaka kasvatamiseks ning kuivatamiseks. Paljudes riikides kasutatakse puitu tubaka kuivatamiseks ning kuivatushoonete ehitamiseks. Ainuüksi Lõuna-Aafrikas on tubakakuivatamise nimel tules hävinud hinnanguliselt 140 000 hektarit metsamaad, mis moodustab metsade langetamisest piirkonnas ligikaudu 12 protsenti. Tubakatootmisel ning kasutamisel tekib palju jäätmeid, osaliselt ka mürgiseid. Tubakapõldudel kasutatav mürgine kokteil kahjuritõrjest ja taimemürkidest valgub ojadesse, jõgedesse ning järvedesse. Tubakakasvatuse intensiivne iseloom muudab pinnase kiiresti loomulikust mineraalidevaesemaks. Sigarettide tootmine tekitab suurtes kogustes jäätmeid, millest suurima osa moodustavad konid, mis ei ole biolagunevad.

Tubakas ja töötajate õigused

Tubakakasvatuse on väga tööjõumahukas, hõivates tubakatöötlemise varajastes etappides üle maailma 33 miljonit töötajat ning kõikides tootmisetappides kokku ligi 100 miljonit töötajat. Peale selle, et tubakakasvatuse on väga väsitav töö, hõlmab see endas ka terviseriske töötajatele – paljusid vaevab *roheline tubaka haigus* ehk nahakaudne tubakamürgistus, mida põhjustab tubakalehtedes sisalduva väga mürgise aine – nikotiini – imendumine kehasse. Ohvrid kannatavad nõrkuse või hingamisraskuste, tugevate peavalude, oksendamise, uimasuse, krampide, kõrgenenud vererõhu ja südameklõppimise all. Nagu paljudes teistes riikides, kus toodang eksporditakse majanduslikult arenenumatesse maadesse, ei taga tööõigus töötajatele piisavat kaitset – ei ohutute töötingimuste ega ka õiglase palkade ja majandusliku kindlustatuse mõttes.

Tubakas ja lapsed

Tubakatootmine on tööstus, milles kasutatakse palju lapstööjõudu. Me ei tea täpselt, kui palju lapsi töötab tubakatööstuse paljudes riikides üle kogu maailma. Riskides oma tervise, ohutuse ja tulevikuga, sunnib majanduslik olukord lapsi koos oma perekonnaga tubakapõldudel töötama. Nad peavad valmis olema tundidepikkuseks tervistkahjustavaks füüsiliseks tööks ning pingutuseks ohtlikus keskkonnas. Lapsed saadetakse koos perekonnaga erinevatesse maavaldustesse tööle, mis tähendab, et kooli nad ei jõua, ning vaesus ja harimatus hoiab nad tubakatööstuses kinni. Selline vaesusetsükkel jätkub, sest lapsi eksploateeritakse ning neid hoitakse haridusest eemal. See aga ei ole veel kõik – lapsed on ka ise tubakatarvitajad – teaduslike uuringute järgi on suitsetajate keskmine vanus maailmas langes. Üle kogu maailma kannatavad lapsed tihti kodus ka passiivse suitsetamise all.

Jätkusuutlikkus

Kui ressursid suunatakse tubakatootmisse, jääb neid toiduainetootmisest vähemaks. Maad, mida kasutatakse tubakatootmiseks, võiks pigem kasutada selliste taimede kasvatamiseks, millel on suurem lisandväärtus – näiteks toit. Peale selle läheb suur osa puidust, mida muidu võiks kasutada kütmiseks, tubaka kuivatamiseks. Paljudes riikides on tubakakasvatamiseks ette nähtud ka toetused. Suured tubakaettevõtted töötavad selle nimel, et tubakatarbimine maailmas kasvaks. Selline tegevus koos valitsuste toetusega on tekitanud tubakaturul ülekülluse, mille tulemuseks on madal hind, mis omakorda mõjub laastavalt tubakat kasvatavatele väiketalunikele ja muudab samas sigaretid odavamaks ning seeläbi inimestele kättesaadavamaks.

Suitsetamise eksport

Majanduslikult arenenumates maades suitsetajate arv kahaneb, maailmas tervikuna aga kasvab. Seda saab põhjustada ainult üks asjaolu – rahvusvahelised tubakafirmad kompenseerivad seda laienemisega majanduslikult vähem arenenud maadesse. Lobitöö, vähene seadusandlus, vahelesegamine seadusloomesse, reklaam ning madalad hinnad on ainult mõned meetodid, mida suured korporatsioonid oma huvides suitsetamise ergutamiseks maailmas ära kasutavad... ning neil tundub hästi minevat.

II OSA

Huvi loomine

Vestlusmäng “Aheljutlemine”

ÜLEVAADE

Lihne vestlusmäng võimaldab osalejatel üksteist (paremini) tundma õppida, vesteldes erinevatel teemadel, muu hulgas ka tubakaga seonduvast.

EESMÄRGID

- õppida üksteist tundma ning luua sõbralik õhkkond
- märgata seoseid tubaka ja teiste eluvaldkondade vahel

AEG	OSALEJATE ARV	VANUS
45 minutit	12+	12+

RUUM

- piisavalt ruumi ringiliikumiseks, väikestes rühmades vestlemiseks ning tagasiside aruteluks ringis

VARUSTUS

- teemade nimekiri

ÜLESANDE KÄIK

ETTEVALMISTUS

Varusta end teemade nimekirjaga.

JUHISED

1. Palu osalejatel moodustada neljaliikmelised rühmad ning tutvusta neile ülesannet: neil on võimalus vesteldes ning mõtteid/kogemusi jagades üksteist rohkem tundma õppida. Kui osalejad üksteist ei tunne, palu neil uue inimesega vastamisi olles algatuseks ka end tutvustada.
2. Palu rühmadel arutleda nimekirjas esimese teema üle. Pärast kaht minutit liigub üks inimene igast rühmast järgmise seltskonna juurde ning arutelu jätkub. Järgmise kahe minuti möödudes võetakse ette nimekirjas järgmine teema. Edasi jätkub ülesanne samas rütmis: iga kahe minuti järel liigub vastavalt kas üks inimene järgmisse rühma või vahetatakse teemat. Ülesanne lõpeb, kui kõik teemad on läbi arutatud.

ARUTELU JA TAGASISIDE

Tagasiside arutelu ülesande ning tulemuste kohta on üldjuhul hea läbi viia ringis, varudes piisavalt aega. Tuleta mõni läbiarutatud teema meelde ning küsi, kuidas seda tubakaga seostada saab. Kui vaja, juhi teemade nimekirjas olevaid viiteid kasutades arutelu õigele teele. Alusta küsimustega:

- Kas ülesanne meeldis ning milliseid emotsioone kogesid?
- Kas mõistsite üksteise kohta huvitavaid asjaolusid?
- Mis oli kõige huvitavam lugu/idee/tõsiasi, mida jagati?
- Kas nägid küsimuste vahel mingit seost? Millist?
- Kõiki küsimusi saab ühendada tubaka teemaga. Kas mõtled välja, kuidas?

PÄRAST ÜLESANNET

Kui osalejatel on tubakaga seotud teema vastu huvi, võib ülesande lõppedes ette võtta mõne sügavuti mineva tegevuse selles moodulis, näiteks osalus- ehk foorumteater “Tubakalapsed”, simulatsiooni-kampaania “Kaardistades tubakat” või juhtumianalüüsi “Uurivajakirjanikud”.

IDEID JUHENDAJALE

Kui osalejaid on neljaliikmelisteks rühmadeks jagamiseks liiga vähe, võib ülesannet paarides läbi viia.

II OSA

Huvi loomine

Telefonimäng “Assotsiatsioonid”

ÜLEVAADE

Telefonimäng sobib hästi sissejuhatuseks teemasse, selgitades välja, millised assotsiatsioonid osalejatel tubakaga on.

EESMÄRGID

- selgitada välja tubakaga seostuvad märksõnad
- leida seoseid tubaka ja teiste teemade vahel

AEG	OSALEJATE ARV	VANUS
30 minutit	5+	12+

RUUM

- piisavalt ruumi, et osalejad mahuks ringis istuma ning kirjutama

VARUSTUS

- paber ja kirjutusvahend iga osaleja jaoks

ÜLESANDE KÄIK

ETTEVALMISTUS

Valmista osalejatele ette paber ning kirjutusvahendid. Soovitame kasutada vanapaberit.

JUHISED

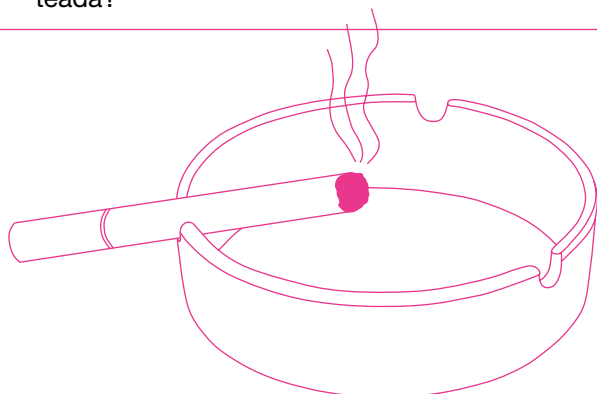
Palu osalejatel ringis külg külje kõrval istet võtta. Jaga laiali kirjutusvahendid ja paber ning palu kõigil paberile kirjutada **tubakas**. Seejärel palu neil selle alla kirja panna esimene sõna, mis seoses tubakaga pähe tuleb. Nüüd ulatage paberid oma vasakule naabrile, kes pärast kirjutatu lugemist paneb kirja oma sõna, mis juba olemasolevate sõnadega esmalt seostub. Seejärel ulatab igaüks paberi taas vasakule naabrile ning protsess kordub, kuni paber jõuab esimese kirjutaja kätte tagasi või:

1. kui osalejaid on vähe, tehke 2–3 ringi;
2. kui osalejaid on palju, korrake protsessi kuni piisavalt palju assotsiatsioone on kirjas.

ARUTELU JA TAGASISIDE

Tagasiside arutelu ülesande ning tulemuste kohta on üldjuhul hea läbi viia ringis, varudes piisavalt aega. Palu kõigil lugeda nende käes olevat paberit ning juhata arutelu sisse küsimustega:

- Kuidas ülesanne meeldis ning milliseid emotsioone kogesid?
- Kas üllatud, nähes seosteahela arengut?
- Kas nägid erinevatel paberitel väga erinevaid seoseid? Miks see nii on?
- Millised sõnad panid Sind kõige enam imestama?
- Kas kõik sõnad paberil on seotud tubakaga? Millised sõnad/aspektid puuduvad?
- Kas teame tubaka kohta piisavalt palju?
- Kas tahaksid millestki rohkem teada saada? Millest?
- Kas tubakas on ainus igapäevatoode, millest piisavalt palju ei teata? Millest veel võiks rohkem teada?

PÄRAST ÜLESANNET

Seda meetodit kasutatakse mõnikord teemat tähistavate võtmesõnade väljaselgitamiseks või projektile tunnuslause väljatöötamiseks. Kui töötate parasjagu tubaka teemaga ning sooviksite selle protsessi/ projekti jaoks nime välja mõelda, võib jätkata järgmiste sammudega:

1. palu osalejatel neljale sõnale ring ümber tõmmata ning seejärel paber oma vasakule naabrile ulatada;
2. igaüks kirjutab väljatoodud nelja sõnaga lause ning ulatab paberi vasakule naabrile;
3. nüüd on igaühel võimalus paberil olev lause ümber kirjutada nii, et see kõlaks tunnuslausena ning paber taas vasakule naabrile ulatada;
4. korrake protsessi mõned korrad ning palu osalejatel parimad tunnuslused ette lugeda või kogu paberid kokku.

Kui osalejatel on tubakaga seotud teema vastu huvi, võib ülesande lõppedes ette võtta mõne sügavuti mineva tegevuse selles moodulis, näiteks osalusteater "Tubakalapsed", simulatsioonikampaania "Kaardistades tubakat" või juhtumianalüüsi "Uurivajakirjanikud".

II OSA

Huvi loomine

Sõnaseletusmäng “Tubaka-alias”

ÜLEVAADE

Sõnaseletusmäng on versioon populaarsest “Aliasest”, milles üks mängija seletab mingit sõna ning teised peavad ära arvama, mida seletatakse. Mõistagi on “Tubaka-alias” sõnad tubakateemalised.

EESMÄRGID

- teadvustada ebapopulaarseid märksõnu seoses tubaka tootmise ning tarbimisega
- veeta toredalt aega ning luua sõbralik õhkkond

AEG	OSALEJATE ARV	VANUS
40 minutit	3+	12+

RUUM

- piisavalt ruumi tagasiside jaoks ringis istuda

VARUSTUS

- mängukaardid
- mõnes versioonis ka tahvel ja vastavad kirjutusvahendid
- infoleht

ÜLESANDE KÄIK

ETTEVALMISTUS

Valmista ette **mängukaardid** seletatavate sõnadega, mis on jagatud erinevateks kategooriateks. Varusta end ka **infolehega**, et lisada igale õigele vastusele huvitavaid fakte.

JUHISED

1. Selgita osalejatele, et tegemist on toredate tegevusega, mis on seotud tubakaga. Mäng on lihtne – üks osaleja võtab kaardi sõnaga ning proovib seda siis kaaslastele seletada, kes üritavad ära arvata, mida seletatakse. Kui õige vastus käes, saab keegi teine võimaluse järgmist sõna seletada. Osalejad astuvad üles järgemööda nii, et kõigil on võimalus seletada. Mänguks on kolm erinevat versiooni – otsustage koos, millist soovite mängida:

Versioon 1. Seletaja võib kasutada vaid kehakeelt.

Versioon 2. Seletaja võib kasutada sõnu, kuid ei tohi mainida seletatavat või samatüvelist sõna.

Versioon 3. Seletaja joonistab tahvlile ega tohi ei rääkida ega kirjutada.

2. Vali kategooria ning alustage mängu. Anna osalejatele teada, mis kategooria käsil on. Mängu jooksul ei ole juhendamine vajalik – las osalejad tegelevad sellega ise. Kui näed, et nad kahtlevad või tunnevad seletatava vastu huvi, räägi neile asja kohta rohkem, kasutades teavet infolehel. Kui kaardid on lõppenud või osalejatel huvi kadunud, palu neil ringis istet võtta ning jätkake tagasisidega.

ARUTELU JA TAGASISIDE

Tagasiside arutelu ülesande ning tulemuste kohta on üldjuhul hea läbi viia ringis, varudes piisavalt aega. Alusta küsimustega:

- Kuidas ülesanne meeldis ning kuidas end ülesande jooksul tundsid?
- Kas õppisid midagi uut? Mida?
- Milliseid (geograafilisi/kultuurilisi) strateegiaid kasutati riikide seletamisel? Miks?
- Milline tõsiasi üllatas Sind kõige enam?

Kui mõne sõna kohta oli küsimusi või kahtlusi, tuleta sõna meelde ning arutlege edasi:

- Kas tekkis huvi mõne fakti kohta rohkem teada saada? Millise?
- Kas tundub, et tubakas on igapäevatoode, millest ei teata piisavalt? Milliseid näiteid veel oskad tuua?

PÄRAST ÜLESANNET

Kui osalejatel on tubakaga seotud teema vastu huvi, võib ülesande lõppedes ette võtta mõne sügavuti mi-
neva tegevuse selles moodulis, näiteks osalusteater “Tubakalapsed”, simulatsioonikampaania “Kaardistades
tubakat” või juhtumianalüüsi “Uurivajakirjanikud”.

IDEID JUHENDAJALE

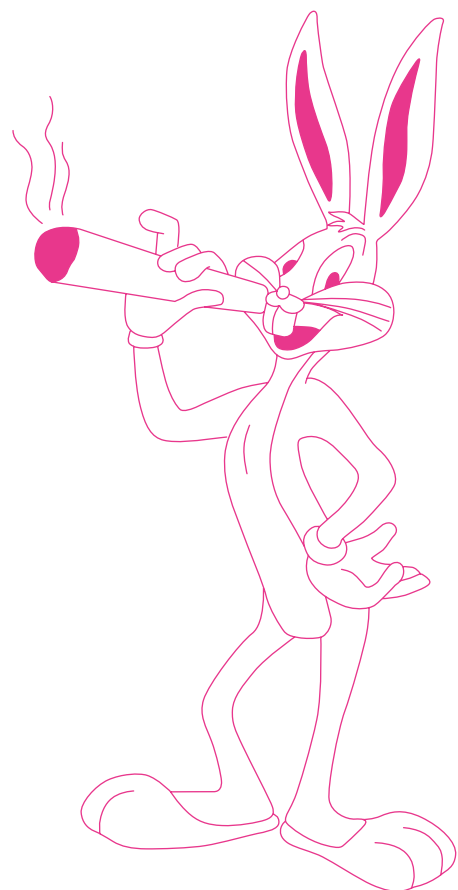
- Kui osalejaid on üle kümne, võib mängida meeskondadena, mis kordamööda sõnu seletama ja arvama peavad. Sellisel juhul võib mängust teha võistluse ning punktid üles märkida.
- Kui osalejaid on üle kahekümne, võib mõelda paralleelsetele tegevustele väiksemates rühmades, et kõigil oleks võimalik osaleda.

MÄNGUKAARDID

I KATEGOORIA 10 enim tubakat tootvat riiki	II KATEGOORIA Kuulsused, kes on suitsetades pildile jäänud	III KATEGOORIA Taimекultuurid, mida kasvatatakse maailmas vähem kui tubakat
Hiina	Robert Pattinson "Videviku saaga"	Seened
India	Britney Spears (laulja)	Tee
Brasillia	Ashton Kutcher "Punk'd", "Kaks ja pool meest"	Maasikad
Ameerika Ühendriigid	Daniel Radcliffe "Harry Potter"	Kakao
Türgi	Kate Moss (modell)	Sibulad
Zimbabwe	Kate Winslet "Titanic", "Ettelugeja"	Aprikoosid
Indoneesia	Sarah Jessica Parker "Seks ja linn"	Kreeka pähklid
Itaalia	Snoop Dogg (räppar)	Kirsid
Kreeka	Paris Hilton (seltskonnadaam)	Artišokk
Malawi	Lady Gaga (laulja)	Kaneel

MÄNGUKAARDID

IV KATEGORIA 5 enim sigarette eksportivat riiki	V KATEGORIA Suitsetavad multikategelased	VI KATEGORIA <i>Rohelise tubaka</i> <i>haiguse sümptomid</i>
Saksamaa	Ränirahnud	Tugev peavalu
Holland	Tom ja Jerry	Oksendamine
Poola	Pinocchio	Uimasus
Ameerika Ühendriigid	Popeye	Kiirenenud südamelöögid
Indoneesia	Bugs Bunny	Kõrge vererõhk

INFOLEHT

I KATEGOORIA: 10 enim tubakat tootvat riiki

Tubakat toodetakse enam kui 125 riigis, rohkem kui 4 miljonil hektaril maal, millest 1/3 asub Hiinas. Alates 1960. aastatest on suurem osa tootmist kolitud Põhja- ja Lõuna-Ameerikast Aafrikasse ning Aasiasse: tubakakasvatuseks hõivatud maa on Ameerika Ühendriikides, Kanadas ning Mehhikos vähenenud poole võrra, kuid on peaaegu kahekordistunud Hiinas, Malawis, ning Tansaania. ¹

TUBAKAT TOOTVAD RIIGID	(tuhandetes tonnides)	TUBAKAT TOOTVAD RIIGID	(tuhandetes tonnides)
Hiina	2 661	Zimbabwe	175
India	701	Indoneesia	147
Brasiilia	568	Itaalia	132
Ameerika Ühendriigid	450	Kreeka	130
Türgi	260	Malawi	120

III KATEGOORIA: Taimekultuurid, mida kasvatatakse maailmas vähem kui tubakat

Tubakat kasvatatakse aastas 7 113 965 tonni. ²

TAIMEKULTUUR	(tonnides)	TAIMEKULTUUR	(tonnides)
Tubakas	5 987 144	Sibul	3 442 045
Seened	4 518 060	Aprikoos	2 545 388
Tee	4 366 662	Kreeka pähkel	2 102 651
Maasikas	4 230 790	Kirss	1 440 903
Kakaouba	3 588 038	Artišokk	154 999

IV KATEGOORIA: 5 enim sigarette eksportivat riiki

Maailmas on kokku üle 500 sigaretitehase, mis toodavad aastas kokku peaaegu 6 triljonit sigaretti ehk ligikaudu 13% rohkem kui kümme aastat tagasi. Pane tähele, et enim sigarette eksportivad riigid ei ole ilmtingimata samad, mis enim sigarette tootvad riigid. Enim sigarette tootvad riigid on Hiina (41%), Venemaa (7%), Ameerika Ühendriigid (6%), Saksamaa (4%) ning Indoneesia (3%). ³

RIIK	Eksporditud sigaretid (miljardites)	RIIK	Eksporditud sigaretid (miljardites)
Saksamaa	18 111	USA	6 045
Holland	11 535	Indoneesia	5 740
Poola	8 949		

1. *The Tobacco Atlas of the World Health Organization of the United Nations, 2002*

2. *Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2010*

3. www.tobaccoatlas.org

III OSA

Süvenemine

Tubakakasvatamine

Tubakat kasvatatakse üle maailma umbes 120 riigis, juhtivad tubakatootjad on Hiina, India ning Brasiilia.

Tubakaseemned õmmeldakse spetsiaalselt konstrueeritud istutusmattidesse. Pärast kaht kuud on seemnetest kasvanud umbes 15–20 sentimeetri pikkused taimed, mis istutatakse põllule, kus neil lastakse veel kaks-kolm kuud kasvada. Kasvatustsükli jooksul hoolitsetakse taimede ning pinnase eest regulaarselt ning kaitstakse taimi kahjurite ning haiguste eest.

Saagilõikus toimub kas leht lehe haaval või taimekaupa. Lõikus peab toimuma siis, kui lehed on küpsed ning parimas seisukorras kuivatamiseks.

Kuivatamise esimesel etapil ehk kolletamisel on väga oluline osa tubaka kvaliteedi saavutamisel. Erinevate tubakasortide jaoks kasutatakse erinevaid kolletusmeetodeid: *burley* tubaka jaoks õhkkolletamist, Virginia tubaka jaoks kuivatit ning orientaalset tubaka jaoks päikesekolletamist.

Kui tubakalehed on kolletunud, sorteeritakse nad vastavalt kvaliteedile ning varre asukohale. Seejärel pakitakse lehed transportimiseks pallidesse. Tubakapallid veetakse kokkuostukohta ning müüakse kokkuostjale. Tubakas kuivatatakse, pakitakse kastidesse ning transporditakse töötlemiseks tehastesse.

Sigaretide tootmine

Suur osa tubakast kasutatakse sigarettide tootmiseks, vaid tagasihoidlik osa jääb muudele tubakatoodetele.

Tootmisprotsess algab töötlemisega, mille jooksul valitakse sobiv tubakas ning segatakse kokku maitse. Selles etapis lisatakse tubakale ka muud koostisained. Tubakapurule lisatakse erinevaid sõltuvust tekitavaid aineid, niiskusesäilitajaid ja maitseaineid – maitseaineid ning -tugevdajaid nagu kakao, lagrits, tubakaekstrakt ning erinevad suhkrud. Lõpuks täidetakse sigarettitorud tubakapuruga.

Üksikud sigarettid pakendatakse ning pakid kaetakse kaitsva kilega. Sigarettipakid omakorda pakitakse müügi-kohtadesse transportimiseks plokkidesse ja kastidesse.

Tubakafirmad

Tubakatööstuses tegutseb maailma suurimaid ja mõjuvõimsamaid rahvusvahelisi korporatsioone. Tubakafirmad, mis sagedasti liituvad, omavad teisi suuri tööstusi ning juhivad keerukat erinevatest ettevõtmistest koosnevat võrgustikku, mida on nimetatud "Suureks Tubakaks" (ingl k *The Big Tobacco*). Alates 1990. aastate algusest on sigarettitootjad oma tootmist arengumaades ning Ida-Euroopas märgatavalt suurendanud.

Turundus

Sigaretid on tõenäoliselt maailma enim turustatav toode. Kuigi sigarettide turustamisele kulunud raha ei ole võimalik kokku arvutada, on see kindlasti kümneid miljardeid USA dollareid aastas ning seda ajal, mil tubakareklaam televisioonis ning raadios on keelatud, välireklaam ja sponsorlus piiratud ning sigarettimüük langemas.

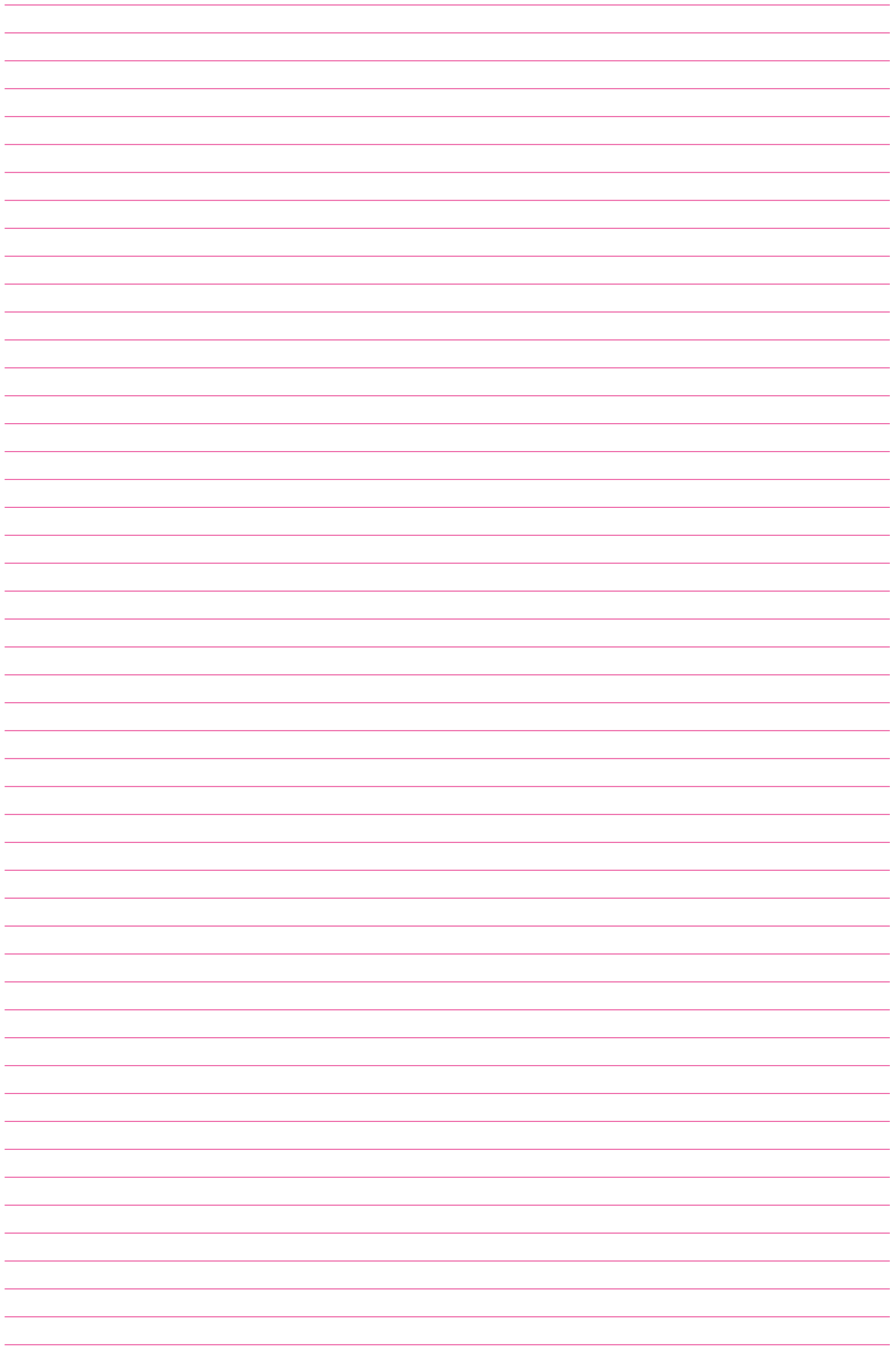
Sigaretide turundus majanduslikult vähem arenenud maades on julgem ning agressiivsem. Sigarettireklaam televisioonis ning raadios on tavapärase, ekspluateeritakse erinevaid meedie. Peale selle kasutatakse üle kogu maailma kaudset reklaami – suitsetamise ning tubakatoodete eksponeerimine filmides.

Seotud huvirühmad

Tubakakasvatamisega on seotud mitmed huvirühmad:

- kohalikud tubakakasvatavad ning nende perekonnad;
- kokkuostu- ning vahendusettevõtted;
- suurte tubakafirmade töötajad ning juhatus;
- suurte tubakafirmadega seotud reklaamispetsialistid, lobitöötajad, juristid;
- jaemüüjad (kohalikud kauplused ja supermarketid);
- suitsetajad;
- passiivsed suitsetajad.

III OSA

Süvenemine

Pildimäng “Rohelise kulla needus”

ÜLEVAADE

Antud ülesanne tutvustab pildimaterjali kaudu tubakakasvanduse tööliste igapäevaelu ning sealseid sotsiaalseid probleeme, k.a. lapstööjõu kasutamise esinemist. Ülesande lõpus saavad osalejad mõelda, kuidas probleeme lahendada.

EESMÄRGID

- teadvustada tubakakasvanduste töötajate sotsiaalseid probleeme ning proovida neid lahendada
- arutleda, miks kasutatakse lapstööjõudu ja kuidas seda peatada

AEG	OSALEJATE ARV	VANUS
20 minutit	10–20 inimest	12+

VARUSTUS

- pildimaterjal
- lisamaterjal
- suur paber, kuhu mahuks probleemipuu joonistus
- markerid

ÜLESANDE KÄIK

ETTEVALMISTUS

Vii end kurssi lisamaterjali tekstiga, et avada pildimaterjali konteksti

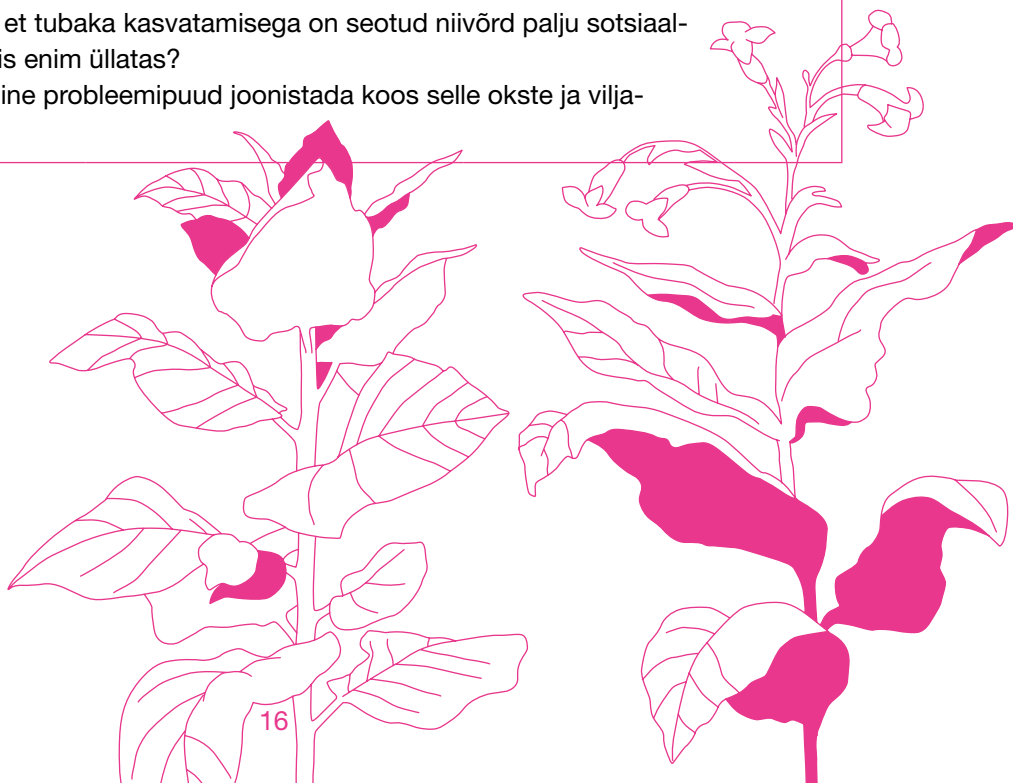
JUHISED

1. Jaga osalejad viieks, et iga grupp saaks ühe pildi, mille üle arutleda.
2. Palu osalejatelt uurida, mis on piltidel valesti või millist probleemi võiks pilt kujutada.
3. Seejärel lugege ise või paluge kedagi grupist lugema lisamaterjali teksti.
4. Joonistage suurele paberile probleemipuu lapstööjõust, kus puu juured esindavad probleemi põhjuseid, oksad tagajärgi ning viljad lahendusi.

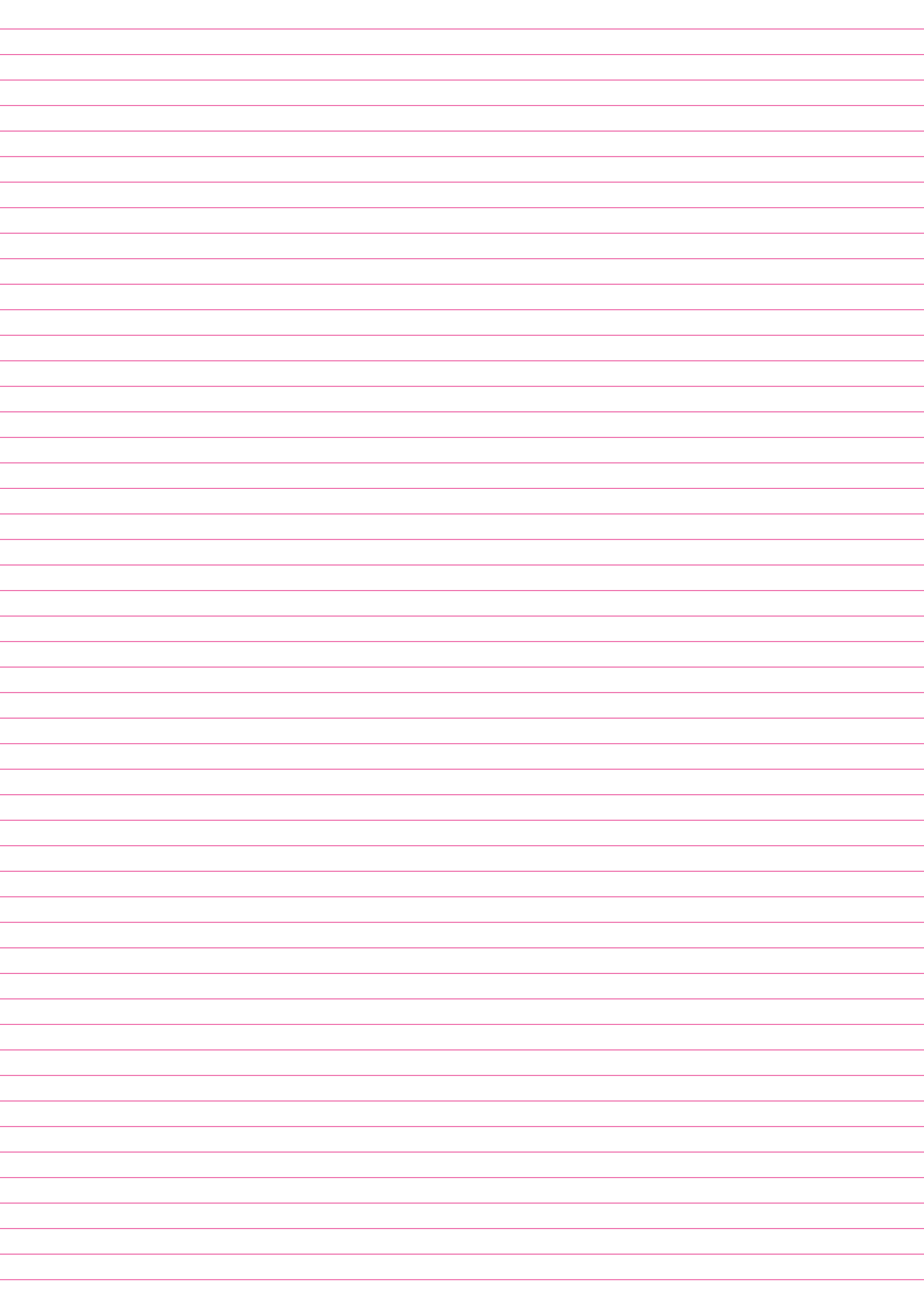
ARUTELU JA TAGASISIDE

Arutlege ringis järgmiste küsimuste üle:

- Kas oled üllatunud, et tubaka kasvatamisega on seotud niivõrd palju sotsiaalseid probleeme? Mis enim üllatas?
- Kas oli lihtne/keeruline probleemipuud joonistada koos selle okste ja viljadega? Miks?

LISAMATERJAL

Fotod on tehtud Malawis Chisamba külas tubakakasvatuses veebruaris 2014.

Fotode autor: Janne Riikonen

Tubakas on Malawi kõige suurem sissetulekuallikas, aga selle kasvatajad ei teeni kasumit. Lapstööjõu kasutamine on seal tavaline nähtus ning vaesuse nõiaringle pole lõppu. Malawis on käimas ambitsioonikas programm lapstööjõu lõpetamiseks aastaks 2016. Selle saavutamiseks on kaasatud ministeeriume ja kodanikuühendusi. Chisambas käib ka inspektoreid, kes tunnevad siiski rohkem huvi tubaka saagi ja kvaliteedi kui töötavate laste kohta.

Kodanikuühendused püüavad parandada tööolusid pakkudes tööliste kaitsevarustust. Tubakalehti käsitledes võib läbi käte imenduda nahale nikotiini 50 suitetatud sigareti suuruses hulgas. Mitmed töölisel kannatavad lapsest saadi köha- ja nikotiinimürgituse all, mille sümptomiks on peavalu, nõrkus, iiveldamine.

Flacson Tzirizani on 13-aastane poiss ja üks Malawi tubakakasvandustes töötavatest üle 75 000 lapsest. Ta on alles kolmandas klassis, sest kooli jõuab ta ainult kolm päeva nädalas, mitmel nädalal üldsegi mitte. Üldjuhul aitavad töötavad lapsed oma vanemaid, aga tubakakasvanduses võib olla ka inimkaubanduse ohvreid. Flacson saadeti siia 7-aastasena Mosambiigist. Malawi seadus keelab üle 20-tunnilised tööpäevad alla 18-aastastele lastele. Alla 14-aastased saavad teha kergeid töid neli tundi päevas. Tubaka käsitlemine pole kerge töö ja seadus siin ei kehti.

Krooniline köha on vaevanud Flacsonit juba aastaid. Praeguseks on tal tekkinud astma, aga rohtusid või ravi pole.

Tubakakasvanduse omanik Larison kasvatab oma põllul burley BK4 tubakasorti. Eelmisel aastal ta sai kokku 1400 kilo tubakat, millest maksti 350 000 Malawi kwachat, u. 600 EURi. Kohe pärast rahade kättesaamist peavad kasvatajad ostma järgmise aasta väetised. Larisonil kulus selleks 300 000 kwachat.

Ülejäänud summa eest peab maksma tööliste palgad. Nad saavad terve aasta tasu korraga, keskmiseks palgaks on u. 60 000 kwachat, ehk u. 100 EURi. Larison peab kasvatama sojaube ja maapähkleid müügiks, et maksta neljale töölisel nende palgad. Tubakat viljeletakse kahjumiga. "Jätkame tubaka viljelemist kahjumist hoolimata, sest see on osa meie traditsioonist ja kultuurist. Muidugi tahaksin teenida oma tööga, selle asemel, et lihtsalt elus püsida", ütleb Larison. "Otsin teksad, kui mul oli natuke raha", ta jätkab. Tema arvates võib tänava aasta tulla hea saak. Võib-olla saab Larison sel aastal osta endale kingad.

Tubakatöölise tööpäevad kestavad hommikul kella kuuest õhtul kella kuueni. Pühapäevad on lühemad, sest hommikul käiakse kirikus. Lastele, kes töötavad oma vanemate heaks, ei maksta midagi, aga laste abi on vältimatu, et tööd teha. Lapsed on saadetud vanemateta tööle ja neile makstakse vähem kui täiskasvanutele. Nende palgast lahutatakse tavaliselt veel elamiskulud ning lapsele võib jääda aasta töö eest kätte ainult mõned EURid. Enam-vähem tasuta tööjõu tõttu palgatakse heameelega lapsi tööle.

Põhikool on Malawis tasuta, aga vanemad peavad ostma lastele koolivormi, vihikud, pliiatsid ning maksma koolitoidu eest. Suuremale osale tubakatöölisest on see võimatu ülesanne. Umbes pool küla lastest on koolis ja nendel päevadel teevad nad tööd pärast kooli. "Ma tahaksin näha meie küla arengut, aga selleks, et see juhtuks, peaksid lapsed ja noored käima koolis. Tubakat kasvatades mingit arengut ei juhtu. Me peaks lõpetama selle kasvatamise ning võtma asemele midagi, millel on suurem kasum", räägib Chisamba vana külapealik.

Põllumajandus on Malawi majanduse põhitala ning tubakas maa kõige suurem eksporttoode ja sissetulekuallikas. Aastal 2013 toodeti Malawis u. 170 miljonit kilo tubakat, millest riik sai u 265 miljoni EURi sissetuleku. Mitte keegi ei paista olevat huvitatud sellest, kuivõrd eetilise on tubakakasvatus.

Kuivatatud tubakas pakitakse 100 kilo kaupa ning viiakse suurtesse linnadesse, kus nad müüakse. Oksjon käib aktiivselt neli kuud pärast saagi korjamist. Oksjonil saavad kokku tubaka kolm põhilist peastjat: British American Tobacco, Philip Morris ja Japan Tobacco. Malawi tubakat võib leida tuttavates sigaretipakkides: Pall Mall, Lucky Strike, Marlboro, L&M, Camel.

"Olen harinud oma põldusid 15 aastat ja pole kunagi kohanud ostjaid. Ettevõtted peaksid ostma otse kasvatajatelt, et saaks säästa kalli transpordi ja vahendustasude pealt", küla pealik Kelvin Tasu ütleb. Chisamba tubakakasvatatajad tahaksid maksta tööliste rohkem ja laiendada oma tegevust. Nad saavad aru, et unistused küla arengust, heast kaevust ja koolist ei saa reaalsuseks praegusel viisil. "Laste töö pole hea asi, aga mis muud me saame teha?" küsib pealik nõutult.

PILDIMATERJAL

26-aastane Njemile on töötanud tubakakasvandustes terve oma elu. Sama tulevik on ees tema seljas oleval kolme kuu vanusel Vincentil ning Njemile neljal vanemal lapsel.

Nelson paneb tubakat kokku sama kiiresti kui tema vanaema Sinaye. Lehed kogutakse kokku nelja või kuue kaupa sõltuvalt lehtede suurusest. Kui lehed surutakse liiga kokku, siis nad mädanevad.

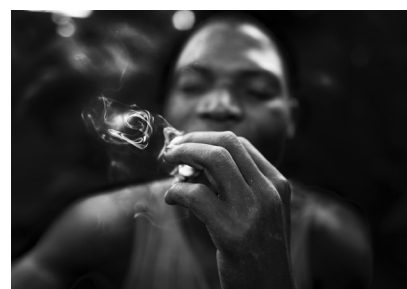
Sinikollases särgis Flacson kardab tunnistada, et töötab tubakakasvanduses. Täiskasvanud kuuluvad poissi tähelepanelikult.

Pole kahtlust, et Malawis Chisamba külas kasutatakse tubakakasvandustes lapstööjõudu, kuid 2016. aastaks üritatakse see nähtus kaotada.

Suitsetamine on Malawi üks suurimatest terviseprobleemidest ja paljud sealsed elanikud kannatavad passiivse suitsetamise käes.

III OSA

Süvenemine

Foorumteater “Tubakalapsed”

ÜLEVAADE

Ülesanne käsitleb lapstööjõu eksploateerimist tubakapõldudel foorumteatri meetodil, mis võimaldab publikul esitletud probleemidele võimalikke lahendusi pakkuda.

EESMÄRGID

- teadvustada lapstööjõuga kaasnevat probleemistikku ning selle seost meie kui tarbijate vastutusega
- korraldada ajurünnak võimalike lahenduste leidmiseks lapstööjõu kaotamisele

AEG	OSALEJATE ARV	VANUS
2 tundi (lisaks eeltöö)	10+	15+

RUUM

- piisavalt ruumi, et eraldada lava- ja publikuosa

VARUSTUS

- tegelaskuju- ning stseenikirjeldused
- tegelaskujude jaoks rekvisiidid, millest saavad harjutuse käigus nende tunnusesemed

ÜLESANDE KÄIK

ETTEVALMISTUS

Ettevalmistus on selle ülesande puhul väga oluline.

Leia osalejate hulgast mõned vabatahtlikud, kes sooviksid olla näitlejad. Kohtu nendega eelnevalt, selgitades, kuidas teater toimib, jagage rollid ning harjutage stseenid läbi. Mida keegi konkreetset ütleb, võite ise välja mõelda ja kokku leppida. On tarvis jätta ka piisavalt improviseerimisruumi, foorumteatris ei õpita pähe täpseid dialooge ning usaldatakse protsessi ja osalejate loovust. Seega valmistage end ette ka improvisatsiooniks, et oleksite vastavalt oma tegelaskujule valmis reageerima igale uuele vaheleastumisele. Üks-kaks inimest võib jääda varuks ilma konkreetse rollita, juhaks kui osalejate poolt välja pakutud süžee edasine käik vajab lisategelasi. Lisategelasi võib leida ka publikust.

Valmistage sildid “1. stseen: Malawi kool”, “2. stseen: Tubakapõllul”, “3. stseen: Tubakafirma” ning “4. stseen: Kohalikus kaupluses”.

Kohandage ruum teatristiilis – jätke ruumi lava jaoks ning paigutage publiku jaoks toolid.

JUHISED

1. Tutvusta osalejatele (publikule) lühidalt osalusteatri ideed:

Foorumteatri meetodi mõtles välja brasiillasest aktivist Augusto Boal osana oma kontseptsioonist “Rõhutute teater”. Ise kirjeldab ta seda nii: *Foorumteater esitleb stseeni või näidendit, mis maalib pildi rõhutute olukorrast, mida peategelane ise lahendada ei oska ning ebaõnnestub. Publik kutsutakse osalema, ärgitades laval võimalikke lahendusi, ideid, strateegiaid välja pakkuma ning neid ise või näitlejate abiga välja mängima. Igal publikuliikmel on õigus vahele astuda ning oma idee edasi kanda.*

2. Palu vabatahtlikel näitlejatel kogu etendus stseen stseeni haaval ette kanda. Siis anna osalejatele märku, et kogu etendus kantakse uuesti ette ning publik võib meelevaldsel ajal selle peatada, pakudes välja võimaliku alternatiivse lahenduse stseenile. Publiku liige, kes kokkulepitud märguandega (tavaliselt on selleks vali plaks) etenduse peatab, ei peaks selgitama, mis tema arust muutmist vajab, talle tehakse otsekohe foorumteatri läbiviija poolt sõbralik, kuid otsekohene ettepanek ise tulla mõneks ajaks lavale asendama seda tegelast. Ta mängib välja muudatuse alates sellest kohast, kus ta tegi plaksu ning võtab tegelaskuju tunnuseseme. Stseenid mängitakse läbi nii mitu korda, kui on tarvis erinevate ideede ammendamiseks. Kui kõik ideed on välja mängitud, kohandage ruum tagasiside aruteluks.

ARUTELU JA TAGASISIDE

Tagasiside arutelu ülesande ning tulemuste kohta on üldjuhul hea läbi viia ringis, varudes piisavalt aega. Veendu, et osalejad on rollidest välja tulnud ja alusta küsimustega:

- Kuidas end tunned praegu? Kuidas end tundsid harjutuse vältel? Neid kahte küsimust võib olla hea mõte paluda esmalt rääkida naabriga või väikerühmades ja suurde gruppi tuua vaid kokkuvõtte, siis saab see etapp kompaktsem.
- Kuidas foorumteater meeldis? Mis oli Sinu jaoks lihtne, mis keeruline?
- Keda nägid rõhuja või rõhujatena selles loos?
- Millised strateegiaid olukorra parandamiseks välja pakuti?
- Milline neist oli parim? Kas ühest vaheleastumisest piisas olukorra lahendamiseks?
- Kas lugu oli realistlik? Kas väljapakutud lahendused olid realistlikud?
- Mida räägib lugu meile erinevatest maailmajagudest pärit inimeste kohta?
- Kas lugu on seotud ainult tubakaga? Milliseid teisi näiteid oskad tuua?

PÄRAST ÜLESANNET

Pärast foorumteatrit võib jätkata simulatsioonikampaaniaga “Kaardistades tubakat” või juhtumianalüüsiga “Uurivajakirjanikud”, keskendudes lapstööjõu kasutamise teemaatikale. Julgusta osalejaid lähemalt uurima laste olukorda tubaka- ja/või teistes tööstustes üle kogu maailma ning algatusi, mida sellega seoses ette on võetud.

IDEID JUHENDAJALE

- Kui vabatahtlikud näitlejad on osalejad ehk ka ise tegevuse sihtrühmaks, mitte kolleegid ega kaasjuhendajad, pea silmas, et tegevus on ka nende jaoks osa õppeprotsessist. Enne stseenide juurde minemist tutvusta neile lapstööjõu teemat tubakatööstuses lähemalt või palu neil selle kohta ise juurde lugeda.
- Veendu, et publik mõistab, et iga uus vaheleastumine peaks tooma uue lähenemise ning et ülesande eesmärgiks on leida lahendus.

TEGELASKUJUDE KIRJELDUSED

TEGELASKUJU	TUNNUSESEMED
Azibo	seljakott, värviline käepael
õpetaja	prillid, raamat
Azibo ema	<i>chitenje</i> – värviline riie, mida Malawi naised tihti pea ümber kannavad
tubakafirma juht	dokumendimapp või kohver
tubakafirma töötaja	lips, dokumendikaust
kohalik kauplusepidaja	põll
klient	rahakott, kott, päikesepillid

STSEENIDE KIRJELDUSED

1. stseen: Malawi kool

Azibo ütleb õpetajale, et ta ei saa järgmised paar kuud koolis käia, sest tema perekond on minemas tubakapõllule tööle. Õpetaja on pettunud, sest Azibo on teinud suuri edusamme ning haridus on tema jaoks väga oluline. Azibo puudub koolist, kuid õpetajal ei ole võimalik midagi ette võtta, sest Azibo perekond on võlgades.

2. stseen: Tubakapõllul

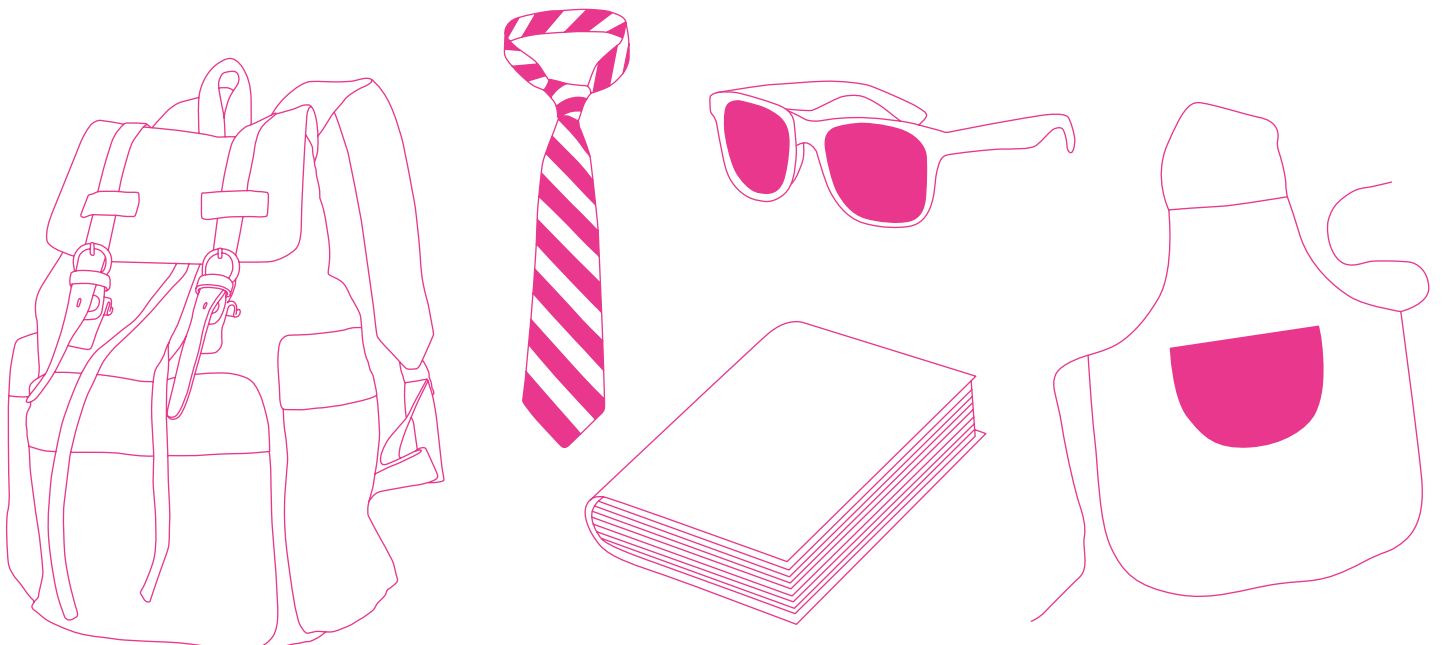
Azibo ja tema ema korjavad tubakalehti. Azibo ei tunne end hästi, ta oksendab ning lebab maapinnal. Ema jaoks on need *rohelise tubaka haiguse* sümptomid juba tuttavad. Ta on mures, kuid palub Azibol püsti tõusta enne, kui ülevaataja teda näeb, sest perekond võidakse välja visata ning asendada teise, tervema perekonnaga.

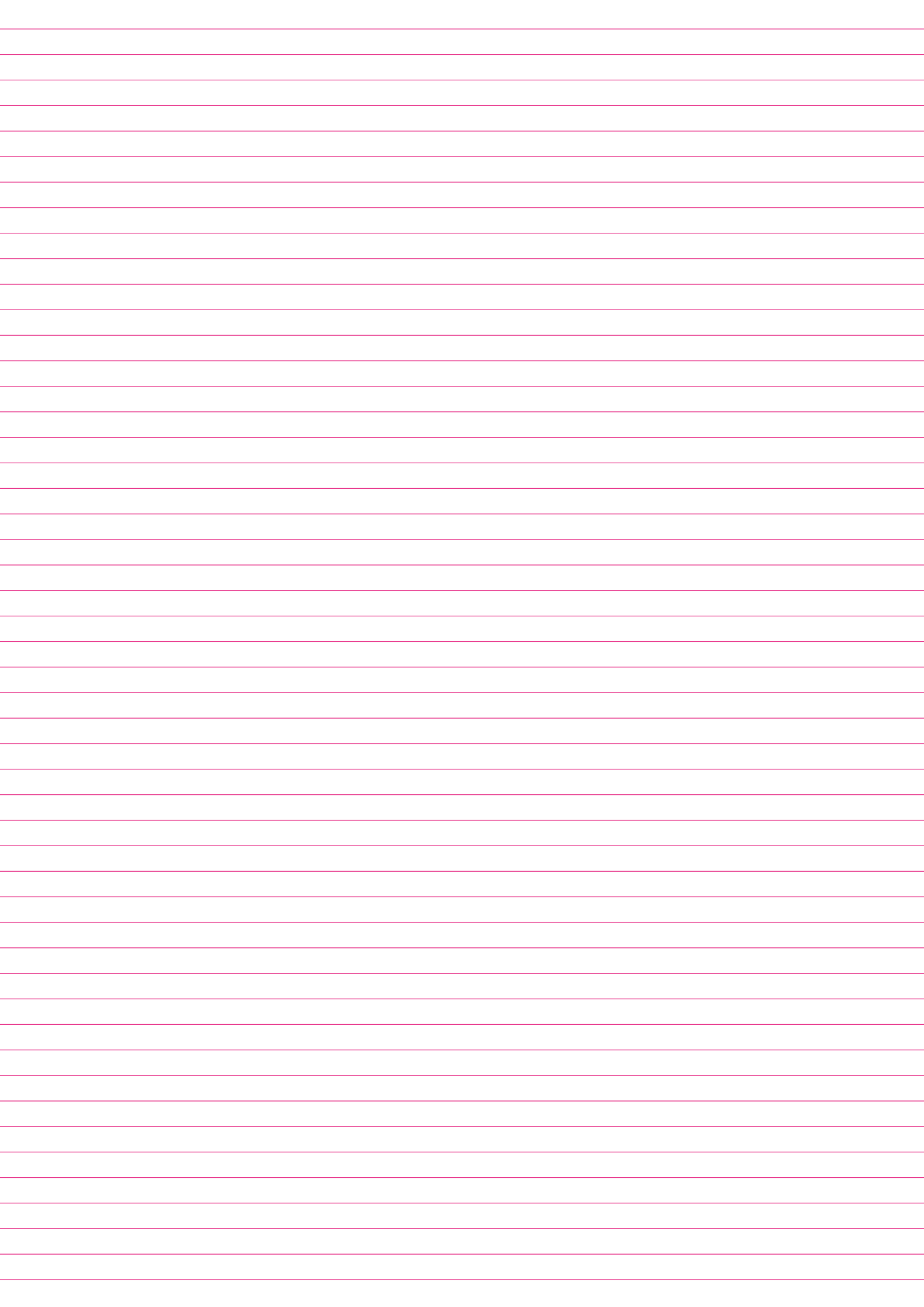
3. stseen: Tubakafirma

Tubakafirma juht ja töötaja arutavad turundusstrateegiate üle. Töötaja annab teada, et ta on mures ajakirjanike tihedate küsimuste üle töötingimuste kohta tubakapõldudel ja tehastes ning lapstööjõu kasutamise kohta. Juht on ärritunud ning teeb töötajale ülesandeks lugu kinni mätsida ning leida vajalik statistika, mis tubakafirma mainet parandaks, kui asi selleni jõuab. Kui sellist statistikat ei leidu, peaks töötaja selle looma.

4. stseen: Kohalikus kaupluses

Klient astub sisse ning küsib paki sigarette. Kauplusepidaja küsib, kas klient on lugenud ajalehest artiklit väidetava lapstööjõu kasutamise kohta tubakatootmises Malawil. Klient arvab, et sellistes tsiviliseerimata maades on see normaalne, võtab sigaretipaki ning astub kauplusest välja.

III OSA

Süvenemine

Kampaaniasimulatsioon “Kaardistades tubakat”

ÜLEVAADE

Kampaania planeerimise simulatsioon võimaldab osalejatel innovaatselt ning loominguliselt teadvustada tubakakasvatuse ning -tarbimisega seotud keskkonnateemasid.

EESMÄRGID

- õppida uurimistööd tegema
- õppida metsade langetamise ning teiste tubakatööstusega seotud keskkonnamõjude kohta
- teadvustada seost tubakatarbimise ning ülemaailmsete keskkonnateemade vahel
- õppida meeskonnatööd, dialoogioskust ning otsustuste langetamist
- julgustada loomingulisust ning tegutsemist

AEG

3 tundi (tegevuse võib jagada mitme päeva peale)

OSALEJATE ARV

10+

VANUS

15+

RUUM

- piisavalt ruumi rühmatöökaks ning ligipääs võrguühendusega arvutitele

VARUSTUS

- plakatid, markerid, värvid
- kaamerad või nutitelefoniid
- kehavärvid
- võrguühendusega arvutid või nutiseadmed

ÜLESANDE KÄIK

ETTEVALMISTUS

Juhendaja paremaks ettevalmistamiseks vii end eelnevalt paremini kurssi tubakatootmise ning -tarbimise keskkonnamõjudega.

JUHISED

1. Uurimistöö

Korraldage osalejatega uurimistegevus teemal “Kuidas tubakatootmine mõjutab meie planeeti?” Selgita osalejatele, et käsil on kampaaniasimulatsioon, mille eesmärgiks on teavitada oma eakaaslasi ülemaailmse tubakatootmise ning -tarbimise mõjudest planeedile. Jaga osalejad meeskondadeks ning palu neil teema kohta nii palju kui võimalik välja uurida, keskendudes teabele, mis nende arvates on kõige asjakohasem ja olulisem. Jäta neile selleks aega vähemalt 45 minutit ning seejärel esitlege meeskondade kaupa oma uurimistulemusi. Pärast ettekandeid viige läbi tagasiside arutelu.

2. Sõnum

Palu osalejatel samades meeskondades planeerida kampaania sõnum ning valida teave, mida nad oma kampaanias kasutada soovivad. Jäta neile selleks aega vähemalt 20 minutit ning seejärel esitlege **meeskondade kaupa** oma sõnumeid. Palu kõigil koos valida ühise kampaania jaoks sobiv tunnuslause ning otsustada, millist teavet kampaanias kasutatakse. Lase neil aruteluprotsessi ise juhtida, sekkudes ainult vajadusel. Kui nad on lõpetanud, viige läbi tagasiside arutelu.

3. Kampaania

Palu osalejatel endistes meeskondades valmistada sõnumi ning valitud teabe põhjal kampaania sisu. Iga meeskond peaks töötama kampaania erinevate meediumite kallal. Kolm näidet:

- joonistage plakat,
- kujundage kehamaalingud,
- kujundage Facebooki konto päiseks sobiv taustapilt,

mille eesmärgiks on teavitada noori ülemaailmse tubakatootmise ning -tarbimise mõjust planeedile. Jäta neile selleks aega vähemalt 40 minutit ning seejärel esitlege tulemusi, jätkates pärast esitlusi tagasiside aruteluga.

ARUTELU JA TAGASISIDE

Tagasiside arutelu ülesande ning tulemuste kohta on üldjuhul hea läbi viia ringis, varudes piisavalt aega. Alusta küsimustega:

1. Uurimistöö

- Kuidas end tunnend?
- Kas õppisid midagi uut?
- Mis Sulle kõige enam muljet avaldas?
- Kuidas lähenesid ülesandele viia läbi uurimistöö?
- Kas erinevate meeskondade uurimistöö olid erinevat tulemusel? Miks?
- Kas leidsid vastuolulist teavet? Kuidas otsustasid, millist usaldada?
- Miks esineb vastuolulist teavet?

2. Sõnum

- Kuidas end tunnend?
- Kas oled tulemuselga rahul?
- Kas kampaaniast ühise nägemuseni jõuda oli keeruline?
- Kuidas protsess kulges? Kas kujunes välja juht? Kas kõik olid protsessis osalised?
- Mida sellest kogemusest meeskonnatöö kohta õppisid?

3. Kampaania

- Kuidas end tunnend?
- Kas oled tulemuselga rahul?
- Kuidas oled rahul kogu simulatsiooni tulemuselga?
- Mida enda jaoks õppisid?
- Kas oled tubakaga seoses sellele vaatenurgale mõelnud? Miks nii?
- Kas see on ainult tubakaga seotud teemale omane? Milliseid teisi näiteid tooksid?
- Kas on tegemist kohaliku või ülemaailmse probleemiga?
- Milline on meie vastutus sellele lahenduse leidmiseks?
- Kas simulatsiooni jooksul loodud materjalid sobivad päris kampaaniaks? Kas oled huvitatud päris kampaanias kaasa lööma?

PÄRAST ÜLESANNET

Kui sõnumitel ning simulatsiooni visuaalsetel tulemustel on potentsiaali ning osalejad on huvitatud päris kampaania korraldamisest – korraldage tõeline kampaania!

IDEID JUHENDAJALE

- Kui osalejad kohtuvad regulaarselt, võib ülesande jaotada ühe nädala vältel toimuvaks kaheks-kolmeks tööperioodiks, kuid pea silmas, et kõik osalejad võtaksid kõikidest ülesannetest osa.
- Simulatsiooni kolmandas osas võib osalejatele välja pakkuda teisi kampaaniameetodeid: brošüüri koostamine, lühikese video tegemine, väikese välkkogunemise (*flashmob*) korraldamine.

III OSA

Süvenemine

Juhtumianalüüs “Uurivajakirjanikud”

ÜLEVAADE

Juhtumianalüüs käsitleb vastuolulisi teemasid – tubakatootmise lõpetamine ning selle tagajärjed inimestele, kelle jaoks tubakakasvatus on ainus sissetulekuallikas. Analüüsitakse kaht stiililiselt väga erinevat teksti, mis põhinevad tõsielulistel juhtumitel, pöörates uurivajakirjanikena tähelepanu erinevate vaatenurkade paljususele ning hinnates kriitiliselt teksti eesmärki.

EESMÄRGID

- seostada tubakatootmist toidupuuduse ning vaesusega
- leida tubakatootmisega seotud probleemide lahenduseks uusi ideid
- õppida toime tulema vastuolulise teemakäsitlusega ning nägema probleemi erinevatest nurkadest

AEG	OSALEJATE ARV	VANUS
1,5 tundi	6+	15+

RUUM

- piisavalt ruumi rühmatöökaks ning ringikujulise plenaaristungi korraldamiseks

VARUSTUS

- väljatrükitud juhtumikirjeldused
- kirjutusvahendid
- plakatid ja markerid

ÜLESANDE KÄIK

ETTEVALMISTUS

Trüki iga rühma jaoks välja mõlemad juhtumikirjeldused.

JUHISED

1. Jaga osalejad rühmadeks ning igale rühmale esimese juhtumi kirjeldus, paludes neil see rühmatöona läbi töötada ning juuresolevaid küsimusi arutada. Seejärel esitlege arutelu tulemusi paneeldiskussioonil.
2. Kui esimene istung peetud, jaga rühmadele teise juhtumi kirjeldus, mis räägib tubakatalunikest, kes sellega elatist teenivad. Proovige rühmatöona tubakatalunike olukorrale lahendusi leida. Seejärel esitlege arutelu tulemusi plenaaristungil, arutlege väljapakutu üle ning lõpuks viige läbi tagasiside.

ARUTELU JA TAGASISIDE

Tagasiside arutelu ülesande ning tulemuste kohta on üldjuhul hea läbi viia ringis, varudes piisavalt aega. Alusta küsimustega:

- Kuidas end tundsid?
- Mis avaldas Sulle ülesande jooksul kõige enam mõju või mille üle kõige rohkem üllatusid?
- Kas tundsid end ülesande käigus ebamugavalt või segaduses olevat? Milla!
- Kas leidsid, et teave oli esitatud manipuleerival kujul?
- Kumb juhtum tundus olevat esitatud manipuleerivamalt?
- Kuidas erinesid arutelud esimese ja teise juhtumi vahel?
- Kas arvestasite kõikide vaatenurkadega oma ideedele ning soovitudele?
- Milliseid näiteid veel tuua oskad?
- Kuidas saame kindlad olla, et oleme arvestanud käsitletava teema kõigi vaatenurkadega?
- Kuidas tegeleda vastuoluliste asjaoludega?

PÄRAST ÜLESANNET

Ülesande võib siduda osalusteatriga “Tubakalapsed” ning arendada teemat erinevate võimalike lahenduste üle seoses laste sõltuvusest tööstusega, milles osalemine neile kahjulik on. Julgusta osalejaid uurima lähemalt sotsiaalkampaaniate kohta – kuidas arvestatakse erinevaid vaatenurki erinevatele asjaoludele ning erinevate huvirühmade vajadusi?

IDEID JUHENDAJALE

Vanemate osalejatega võib ülesande läbi viia väitlusena.

JUHTUMIKIRJELDUS

I JUHTUM

Samal ajal kui miljonid mehed, naised ja lapsed üle maailma nälgivad, on ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsiooni (ingl k *Food and Agriculture Organisation* ehk FAO) 2009. aasta andmetel peaaegu 3,9 miljonit hektarit maad hõivatud tubaka kasvatamise all. Ja kui te veel ei teadnud, siis võtke teadmiseks, et tubakas ei ole toit!

Tubakakasvatusele investeeritakse enam kui 125 riigis miljardeid dollareid. Tubakasaagi ülemaailmne tootmine on ületanud 7,1 miljonit tonni. Ja kui te veel ei teadnud, siis võtke teadmiseks, et tubakas ei ole toit!

Seened, maasikad, sibulad ja aprikoosid on vaid osa söödavatest taimedest, mida kasvatatakse ülemaailmselt vähem kui tubakat. Samal ajal on toidupuudusest maailmas saanud üks 21. sajandi suurimaid väljakutseid. Ja kui te veel ei teadnud, siis võtke teadmiseks, et tubakas ei ole toit!

Tubakakasvatamine on tööstusharu, mille tõttu langetatakse palju metsa. Mõnes riigis on 45 protsenti metsade langetamisest seotud tubakakasvatusega. Puud lõigatakse halastamatult maha, et maad oleks võimalik kasutada tubaka kasvatamiseks või puitu tubakalehtede kuivatamiseks. Ja kui te veel ei teadnud, siis võtke teadmiseks, et tubakas ei ole toit!

See peab lõppema! Keelustagem tubakatootmine ükskord lõplikult!

Küsimused aruteluks:

1. Kas arvad, et tänapäeva maailmas on midagi valesti? Mis?
2. Kas arvad, et midagi peab muutuma?
3. Mis peaks muutuma ning kuidas?

JUHTUMIKIRJELDUS

II JUHTUM

Minu nimi on Mehmed ning ma olen 14 aastat vana. Elan Lõuna-Bulgaarias ning minu perekond on viimased 80 aastat tegelenud tubakakasvatamisega. Minu vanemad, õed-vennad ja ma ise – kõik osaleme tubaka kasvatamises perekonnale kuuluval maal mägedes. Tubakas on meie ainus sissetulek, sest siin ei ole midagi muud, millega leiba teenida.

Minu vanematel on olnud juba mõnda aega päris keeruline perekonna toimetulekuks hädavajalikku sissetulekut kindlustada. See muutub üha raskemaks ja raskemaks, sest tubaka hind langeb aasta-aastalt ning me ei tea enam, kui palju on võimalik maha müüa.

Riik on toetanud tubakatootjaid abirahaga, kuid see on muutumas. Igal aastal öeldakse, et seekord makstakse abirahasid viimast korda.

Eelmisel aastal tulid ülikondades ametnikud ning ütlesid, et peaksime hakkama oma maal midagi muud kasvatama. Meile anti palju ideid, kuid ühtki neist ei ole võimalik teostada. Meie oskame tubakat kasvatada. Kui nad arvavad, et võiksime oma maal tomateid kasvatada, tulgu ja proovigu!

Minu isa osales kõikides protestiaktsioonides, mis siinsete tubakatalunike poolt korraldati. Sel aastal on ta paar korda öelnud, et kui midagi ei muutu, siis ta paneb end põlema. Mul on hirm, et ta päriselt teebki seda.

Tubakakasvatamine ei ole lihtne töö, seda ma võin öelda. Ma ei saa aru, miks pärast kogu seda rasket tööd on mu perekond ikka veel nii vaene. Tubakakasvatamine on ainus asi, mis meid toidab. Ja me pole ainsad.

Küsimused aruteluks:

4. Kas arvad, et tänapäeva maailmas on midagi valesti? Mis?
5. Kas arvad, et midagi peab muutuma?
6. Mis peaks muutuma ning kuidas?

IV OSA

Tegutse

Arutelu “Kuidas edasi?”

ÜLEVAADE

Ülesanne ärgitab osalejaid mõtlema väljakutsete lahendamisele oma tegevuse ja aktiivsuse kaudu.

EESMÄRGID

- mõelda lahendusi, mis aitaksid harjutustes ette tulnud probleeme lahendada
- arutada isikliku panuse ja vastutuse üle

AEG	OSALEJATE ARV	VANUS
Harjutust on võimalik viia läbi lühidalt või arutada teema üle pikemalt. Lõpetuseks on soovitatav teha kokkuvõtte välja pakutud lahendustest, et noored ei tunneks end nõutuna suurte väljakutsete ees.	10–30 inimest	12+

VARUSTUS

- tegevuskaardid
- värvilised post-it paberid/valge paber
- markerid

ÜLESANDE KÄIK

ETTEVALMISTUS

Varusta end vajalike vahenditega.

JUHISED

1. Jaga osalejad kahte väiksemasse rühma ning anna igale rühmale komplekt tegevuskaarte, post-it või valget paberit ning markereid.
2. Palu mõlemal rühmal tutvuda tegevuskaartide sisuga ning arutada neid rühmas. Palu osalejatel kirjutada paberitele nii palju uusi tegutsemisvõimalusi, kui nad suudavad mõelda lisaks neile, mis kaartide peal on. Kaartidele on teretulnud ka need tegutsemisvõimalused, mida osalejad juba praegu teevad, ning millega soovivad jätkata. See aitab esile tõsta ja väärtustada näiteks seda, kuidas nad juba on vastutustundlikud tarbijad, aktiivsed teemade tõstatajad jms.
3. Palu mõlemal grupil panna tegevused paremusjärjekorda. Alternatiivina saab vanemate noorte rühmades proovida 2d jaotust, kus ühel teljel on tegevuse mõju ulatus ja teisel on hind/panuse suurus, et seda tegevust ellu viia.
4. Vaadake koos kõigi osalejatega mõlema grupi tegevuste paremusjärjekorda. Leidke, kas gruppide vahel on sarnasusi/erinevusi.
5. Arutage grupis: Mida oleksite ise valmis tegema? Millist tegevust on kõige kergem/raskem teha? Miks?
6. Kui on aega ja huvi, koostage täpsem tegevusplaan. Abi selleks leiate nt. **Maailmakodanikuks!** materjalist, mis on vabalt kättesaadav [maailmakool.ee](http://www.maailmakool.ee) -portaalist <http://www.maailmakool.ee/meetodid/maailmakodanikuks/>

NÄIDISTEGEVUSTENA VÕID OSALEJATE JAOKS VÄLJA TUUA JÄRGMISI SAMME

A. Kui tahad teha vähemalt midagi

- Ära suitseta!

B. Kui tahad teha natuke rohkem

- Räägi oma sõbrale, mida toob Sinu jaoks negatiivset kaasa, kui tema suitsetab.

C. Kui tahad teha võimalikult palju

- Anna avaliku tagasisidet tubakat müüvatele ettevõtetele.

TEGEVUSKAARDID

<p>Parim tegevus on lobitöö kellegi võimupositsioonil oleva inimese suunal. Nt kirja või e-kirja kirjutamine, petitsiooni kogumine ja edastamine, arvamusküsitluse korraldamine ja selle tulemuste esitamine jne. Tegevus võib olla suunatud nt koolijuhile, rahvasaadikule, linnaametnikule, ettevõtjale.</p>	<p>Parim tegevus on leida organisatsioon, kes selle teemaga tegeleb ning võtta osa nende kohalikust, riigiülesest või globaalsest kampaaniast.</p>	<p>Parim tegevus on teha näidend sellest, kuidas mingi teema mõjutab inimesi ning esitada seda nt koolis, noortekeskuses, huvikeskuses, ostukeskuses...</p>
<p>Parim tegevus on kutsuda keegi kooli, noortekeskusesse rääkima teemast või korraldada avalik debatt antud teemal.</p>	<p>Parim tegevus on teha lendleht või poster teemast ning panna see esile kooli, noortekeskusesse, ostukeskusesse või jagada sotsiaalvõrgustikes.</p>	<p>Parim tegevus on teha erinevaid tarbimisvalikuid oma elus põhinedes sellele, mis oled õppinud teema kohta. Nt muutusi selles mida sööd/jood või millele oma raha kulutad. Teised inimesed märkavad ja jälgivad Sinu eeskuju.</p>
<p>Parim tegevus on teha video, audio või pildiesitus ning jagada seda sotsiaalvõrgustikes, selleks et inimesed tunneksid huvi teema vastu ja hakkaksid sellest rääkima.</p>	<p>Parim tegevus on koguda raha ja annetada see heategevusorganisatsioonile, kes tegeleb vastava teemaga.</p>	<p>Parim tegevus on püüda saada teema meediasse nt rääkida kohalikus raadios, kutsuda ajakirjanikke üritustele, kirjutada arvamusartikkel jne.</p>

VÖRGULEHEKÜLJED

- <http://www.who.int/tobacco/en/>
Maailma Terviseorganisatsiooni tubakavastane algatus
(*World Health Organization's Tobacco Free Initiative*)
- <http://www.nsra-adnf.ca/cms/file/files/pdf/factsheet.pdf>
Infoleht teemal "Tubakatööstuse negatiivne mõju keskkonnale"
(*The Tobacco Industry's Negative Impact on the Environment*)
- <http://www.fairtradetobacco.org/>
Tubakas õiglasel kaubandusel
(*Fair Trade Tobacco*)
- <http://www.unfairtobacco.org/en/>
Unfairtobacco.org (eesti keelne ebaõiglane tubakas) on Berliini töögrupp, mis tegeleb keskkonna- ning arenguteemadega, teavitades tubakatööstuse kahjulikest keskkonnamõjudest ning inimõiguste rikkumisest tubakakasvatustes, ja lobitööga alternatiivsete võimaluste leidmiseks tubakat kasvatavatele väiketalu- nikele. Nende tunnuslauseks on "Iga tubakas on ebaõiglane".
(*Every Tobacco is Unfair Tobacco*)
- <http://tobaccoatlas.org/>
Tubakaatlas
(*The Tobacco Atlas*)
- <http://www.laborrights.org/stop-child-labor/tobacco-campaign>
Rahvusvaheline inimõigustega tegelev organisatsioon, mis propageerib õiglasi töötingimusi töötajatele üle kogu maailma. Tubakakampaania: lapstööjõud, ebaõiglasel hinnal ning töötasud tubakakasvatustes
(*International Labor Rights Forum > Tobacco Campaign*)

LISAMATERJAL

RAAMAT

- Brandt, Allan (USA). 2007.
The Cigarette Century: The Rise, Fall, and Deadly Persistence of the Product That Defined America

FILM

- Reitman, Jason (USA). 2005. "Täname suitsetamast"
Thank You for Smoking

Väljaanne on valminud tänu projektile Maailma noored! (inglise keeles *Youth of the World! Mainstreaming Global Awareness in Youth Work*), mida toetab Euroopa Komisjon aastatel 2013–2016. Projekti viib läbi Eestis MTÜ Mondo ja kaasrahastab Eesti Välisministeerium.

Tekstide autor:

Vladislav Petkov

Rahvusvahelise töö koordinaator:

Emil Metodiev

Tõlge inglise keelest:

Kristel Lepik

Toimetajad:

Kristi Jüristo, Johanna Helin, Irma Mets

Konsultant:

Uku Visnapuu

Kujundus:

Triinu Tulva

ISBN: 978-9949-33-960-0

